

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БҮРЯАДАЙ ФУТБОЛ

Бүгэдэ арадай сонин

1998
сентябриин
8

Намарай эхин
сагаан бишэн
нарын
17
гарагай 3
ВТОРНИК
№ 164 (20005)
Газетын сэн хэлсээтэ

1921 оной
декабриин
21-нээ гарана

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Нийтэ республиканска хэмжээ ябуулга-
нууд

Сентябриин 8-14. «Байгал - дэлхэйн байдалын уг баялигай оршон: уласхоорондын хэмжээ саанай үрэ дүнгүүд, хараа зорилгонууд» гэсэн уласхоорондын симпозиум.

Сентябриин 9-11. Баргажанай аймагай үндэһэ нуури дээрэ нютагай өөһэдын хүтэлбэрийн зургаануудай наһа гүйсөөгүй хүүгэдэй хэрэгүүдэй талаар комиссинуудай хүдэлмэрилэгшэдэй семинар.

Правительствын Түрүүлэгшын уялга дүүргэгшэ В.К.АГАЛОВ

Сентябриин 9-11. Байгалай талаар уласхоорондын симпозиум.

Сентябриин 7. РЧК-гай хүдэлмэрилгын үлгэргэй засэдани.

Сентябриин 8. Инвестиционно проектүүдэй талаар конкурсно комиссиин зүблөөн. Улаан-Үдэ шадар зүбшөөлгүйгөөр хэгдэдэг барилга тухай Хуули сахилгын зургаануудтай зүблөөн.

Сентябриин 11. Архи дарһа үйлэдбэрилгэ болон худалдалгын талаар комисси.

Ургаса хурялгаар оперативна штабай зүблөөн.

Правительствын Түрүүлэгшын орлогшор:

А.Ю.НАЛЁТОВ

«1998 оной республиканска бюджет тухай» республикын Хуулида хубилалта, нэмэлтэнүүдые оруулха тухай» Хуулийн проект бэлдэлгэ.

«1999 оной республиканска бюджет тухай» Хуулийн проект бэлдэлгэ.

1999-2001 онуудта республикын дотор бюджетүүд хоорондын харилсаануудые хубилган шэнэдхэлгын хараа бодомжо зохёолго.

Түб газарһаа үгтэһэн зээлинүүдые болон тэдэнэй процентнүүдые гүрэн доторой үри болгожо, түхэлыень хубилгаха талаар олзын хэрэг эрхилэлгын банкнуудай, тоосоной - кассова түбүүдэй хүдэлмэриие эмхидхэлгэ.

Хүдөө ажахын саг сагай гаргашануудта тусхай жасаһаа үгтэһэн хүнгэлэлтэтэй зээлинүүдтэ зорилгоороо ашаглалгы шалгалта.

Е.К.ХАНХАЛАЕВ

Сентябриин 8. Литература, искусствын талаар Гүрэнэй шанда кандидатуудые дэбжүүлгын талаар эмхидхэлэй комитедэй зүблөөн.

Сентябриин 7-16. Л.Н.Толстойдо 170 жэлэй ойдо зориулагдаһан арбан хоног.

Сентябриин 7-11. Футболоор республикын чемпионат.

Сентябриин 9. Аяншалга эмхидхэдэг предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн.

Сентябриин 11. «Байгал шадар экологиин талаар харюусалгатай аяншалга эрхилэлгэ» гэхэн дүхэриг шэрээ.

В.В.ПЕРЕЛЯЕВ

Сентябриин 8. «Сибириин хэлсээн» гэхэн ассоциациин ой модоной комплексын асуудалнуудад Эрхүү хотодо болохо зүблөөн.

Сентябриин 11. Улаан-Үдэдэ гэр байра ашаглаха программа гүйсэдхэхэ талаар зүблөөн.

Геолого-бэдэрэлгын хүдэлмэриин 1999 оной түсэб харалгын талаар Эрхүү хотодо үнгэргэгдэхэ регионууд хоорондын комиссиин зүблөөн.

«Буряад ороной зониие сэбэр уһаар хангалга» гэхэн бүлэгөөр регионууд хоорондын программа зохёолго.

Захааминай, Муяын районуудай хиналтын-кассова машинануудай техническэ хангалгын түбүүдые аттестацилгын талаар экспертнэ комиссиин зүблөөн.

П.М.БОЛОНЕВ

Пилотно (жэшээтэ) предприятинуудай һүүлшын гурбан жэлэй технико-экономическа баримта мэдээнүүдые шэнжэлэлгэ.

Гүрэнэй гаргашануудые алмалтын талаар түсэб зохёолго.

Селекци, үрэнэ, ургуулгын талаар эрдэмэй - практическа конференци үнгэргэлгэ.

Республикын газар дайдада эбэртэ бодо малай тахал үбшэ нэргылхэ талаар хэмжээ ябуулгануудые эмхидхэлгэ.

Президент ба Правительствын хэблэлэй албан.

РОССИН АРАДАЙ-ПАТРИОТИЧЕСКА ХОЛБООНОЙ
БУРЯАДАЙ АНГИИН ЭДЭБХИТЭДЭЙ ХАМТЫН
СУГЛААНАЙ БОЛОН АЖАЛАЙ, ДАЙНАЙ, ЗЭБСЭГТЭ
ХҮСЭНҮҮДЭЙ, ХУУЛИ САХИЛГЫН ЗУРГААНУДАЙ
РЕСПУБЛИКАНСКА, УЛААН-ҮДЭ ХОТЫН СОВЕДУУДЭЙ
ПЛЕНУМЭЙ МЭДУУЛГЭ

Гүйсэдхэлгын засагай хоёр талаа болодог Президентын болон Правительствын гүйсэд эзэгүй болоод байхадань, хуули гаргалгын засагай хүдэлсэгүй болодо, гүйсэд тогтошоһонь холо бэшэ гэжэ орон дотор тохёолдоһон онсо шахардуу байдалые суглаанда хабаадагшад сэгнэнэ.

Правительство хүдэлсэгүй. Зоний дунда Черномырдинай нэрэ хүндэ 6% процент болоно, Президент Б.Н.Ельцин парламенттай харилсан хүдэлжэ шадахагүй; Россин эрхэтэдэй 90% тэдэнэй политикада, хараа шэглэлдэ дурагүй. 33 миллион үлэн хоошоуул ажаһуудалай эгээл бага хэмжээнһээ доогуур байдалтай. Ветеранууд, пенсионернууд, хүүгэд ядарна, тон тулюуринше тэдэнэй пенсинүүд, түлбэринүүд түлэгдэнгүй.

Иимэ эрхэ байдалда засагай гурбан талаагай гурымта харилсалгы хангаха онсо яаралтай хэмжээнүүдые абангүй тохёолдоһон байдалһаа гарахын аргагүй.

Энээнһээ уламжалан болон Буряад Республикын бүхы хүн зоний ханалые хараада абан, бидэ иимэ эрилтэ табинабди:

- РФ-гэй Президент Б.Н.Ельцинэй һайн дуранай отставкада гаралга тухай РФ-гэй Гүрэнэй Дүүмын тогтоолые дэмжэхэ, Ельциндэ импичмент соносхохо талаар хүдэлмэриие Дүүмэдэ үргэлжэлүүлхэ;

- ороной политическэ, экономическа хараа шэглэлые хубилгаха, Гүрэнэй Дүүмын болон Федерациин Советэй ударидалгаар Арадай этигэмжын правительствон бүридүүлхэ;

- Черномырдиниие правительствын толгойлогшоор, тэрэнэй дурадхаһан правительствын бүридэлые баталхые буруушаажа, Гүрэнэй Дүүмэдэ, Федерациин Советдэ дуугаа үгэхэ;

- онсо шахардуу байдалдаһы Гүрэнэй Дүүмые тарааха ябадал зүбшөөхөгүи, засагай бүхы талаануудай гурымта харилсалгы, РФ-гэй субъектнүүдэй зүгһөө Дүүмые, Федерациин Советые дэмжэлгы хангаха.

НПСР-эй Буряадай анги, дайнай, ажалай, Зэбсэгтэ Хүсэнуудэй ветерануудай республиканска болон Улаан-Үдэ хотын советүүд, КПРФ-гэй, Россин аграрна партиин Буряадай эмхинүүд, республикын профсоюзудай совет, профсоюзудай рескомууд болон «Агросоюз», республикын хүдэлмэришэнэй хүдэлөөнэй комитет, республикын эхэнэрнүүдэй эмхинүүд, хүүгэдэй, залуушуулай, инвалидуудай болон бусад республиканска эмхинүүд.

(1998 оной сентябриин 4-дэ Улаан-Үдэдэ нэгэн дуугаар абтаа).

Энэ мэдүүлгэ иимэ хаягуудаар эльгээгдэе гэбэл: Гүрэнэй Дүүмын депутатууд С.П.Буджаповта, С.И.Найчуковада, Федерациин Советэй Түрүүлэгшэ Е.С.Строевто, Гүрэнэй Дүүмын Түрүүлэгшэ Г.Н.Селезневто, Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ Л.В.Потановта, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И.Семеновто, РФ-гэй Президентын захиргаанда, РФ-гэй Правительствода, Федерациин Советэй депутатууд Л.В.Потановта, М.И.Семёновто.

СЭНГҮҮД ҮДЭР БҮРИ ХУБИЛНА

Түхэригэй сэнгэй бууралга импортнэ эд бараанай сэнгүүдые хаа хаанагүй дээшэлүүлээ. Худалдаа наймаанай предприятинуудта сэнгүүдэй ургалгые зайсуула зорилготой республикын правительствын 876-р захиралта үнгэргэгшэ долоон хоногто абтаа. Сэнгүүдэй талаар комитедтэ, Госторгинспекцидэ, налогой инспекцидэ сэнгүүдэй байдал сахиха, хазагай-руулагшадта хуулар хараалагдаһан харюусалгын хэмжээнүүдые абаха гэжэ даалгагдаһан байна.

Сэнгүүдэй талаар комитедэй

мэдээсэлээр, хариин эд бараанай сэнгүүд хаа хаанагүй дээшэлээ. Тийхэдэ хэдэн дахин дээшэлээ. Орон дотор тохёолдоһон сан жасын тогтууригүй байдалһаа уламжалан, худалдаа наймаанай предприятинуудай саг зуураар хаагдаха ушарнууд бии. Хоёр ушарһаа предприятинууд сэнгүүдые үргэнэ гэбэл, эд бараа эльгээжэ эзэдэй эрилтээр болон худалдан абагшад хэрэглэмжын эрид дээшлэхэнһээ болоно.

Долларой хуушан сэнгээр эд бараа худалдажа абанан аад, наймаашад сэнгүүдтэ хэдэн дабхар нэмэлтэ хээд

худалдана. Энэнь гражданска хуулиие хазагайруулһан ябадал болоно.

Сэнгүүдэй талаар Комитедэй үнгэрэгшэ долоон хоногто хэһэн шалгалтын дүнгөөр, шалгагдаһан худалдаа наймаанай бүхы 35 предприятинуудта сэнгүүд дээшэлээ. Урдахи долоон хоногтой жэшэхэдэ, сэнгүүдэй байдал эрид муудаа, үдэр ерэхэ бүри, заримдаа бүри үдэрэй туршада сэнгүүд дэбхэрнэ. Сайн, ургамалай тоһоной, тахяагай гуянуудай, маргаринай, саахарай сэнгүүд эгээл ехээр ургаа. Дабһанай, гурилай, хүрпээгэй, макаронной зүйлнүүдэй,

үндэгэнэй, хилэмэнэй, хүнэй тоһоной сэнгүүд тэрэ зандаа үлэнхэй. Хариин түүхэй эд хэрэглэдэг нютагай үйлэдбэришэд сэнгүүдые дээшлүүлхэ шийдхэбэри абаха ханалтай.

Тиймэһээ республикын правительство манай ороной эд бараанай сэнгүүдые үндэггүйгөөр дээшлүүлхэ ябадал хорихон документ эгээл хаяын сагта абаха гэжэ байна. Энэ документын үндэгһөөр хиналтын зургаанууд сэнгүүдые хэтэрүүлшэдтэ хэмжээ абаха арга олгохо юм.

Президентын ба Правительствын хэблэлэй албан.

Арадай-патриотическа холбооной Бурядай таһагай, республикын болон Улаан-Удын захиргаанай дайнай ба ажалай ветерануудай соведүүдэй нэгэдэмэл пленум боложо, энэ үедэ манай гүрэндэ тохёолдоһон политическэ, экономическа уналган тушаа ханалаа мэдүүлбэ.

Сугларагшадай урда Россин Гүрэнэй Дүүмын депутат С.И.Найчукова үгэ хэлэхэдэ, орон доторхи экономическа болон политическэ байдал тухай өөрынгөө ханамжанууды мэдүүлээ.

Депутатуудай дурадхалаар «гүрэнэй зэмэтэн» гэнэн пункт дурадхагдаа хэн. Зүгөөр энэ пункт хуулида ороогүй. Харин тушаалһаа бууһан Президент алибаа хүндэлэлтэй байха, харуул, машина, хайн пенси гэхэ мэтэнүүд хуулин ёһоор тэрээндэ үгтэхэ ёһотой болонхой.

- Октябрин 7-до үнгэргэгдэхэ Бүхэроссин стачка тухай юу хэлэхэ

"ЕЛЬЦИНЭЙ ПОЛИТИКЫЕ БУРУУШААНАБДИ"

- Ельцинэй, тэрэнэй дүтын хараа бодолынь дэмжэдэг удамаршадай ябуулдаг реформын үрэ дүн гэхэдэ - Росси гүрэнэй хандаралга болон. Тэдэнэй реформо тодорхой хараа шэглэлгүй арад зоной олонхидо харша гэжэ хэлэлтэй. Зургаа-долоон жэлэй турша соо баян гүрэнэй экономико унагажа, олонхи үйлэдбэринүүдэ зогсоһонинь хэндэше мэдээжэ болонхой. Россин Президент арад зонойнгоо найдабаринь мэхэлээ, засагаа эрхилжэ шадахаяа болдо. Тэрэнээ мэдэрнэгүй, өөрынгоо хайн дураар тушаалһаа бууха дурагүй. Хүндэгүй болошон В.С.Черномырдине дахинаа Правительствын Түрүүлэгшээр дурадхадаа, хэниие тамална гэшээб!

- Бидэнэр, Гүрэнэй Дүүмын депутатууд, Виктор Степановичтай уулзахадаа, сэхэ хэлээбди: «Танай зэмээр имэ хохидолтой байдал тохёолдоо ха юм. Илхэлтэй хая, дурадхалан тушаалһаа арсагты» - гэжэ С.Найчукова хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ. - Харин Черномырдин «арсахагүйб» гэжэ энэбхилэн зогсоо бэлэй. Удаань Гүрэнэй Дүүмын олонхи депутатууд хунгуулингаа округуудта бусажа, хунгагшадтайгаа уулзажа, арад зоной ханал мэдэжэ ябана. Правительствын Түрүүлэгшые хунгахадаа, зоной ханалда түшэглэхэ ёһотойбди. Зүгөөр олоной ханал мэдээжэ. Ельцин-Черномырдинай реформые арад дэмжэнэгүй. Арадай-патриотическа холбоонһоо, коммунистуудай партиин зүгһөө, аграрна партиин талаһаа депутатууд нэгэн ханалтайгаар В.Черномырдинай кандидатурые буруушаахабди.

- Би Москваһаа Улаан-Үдэ хонходожо, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ, Россин Федерациин Соведэй гэшүүн М.И.Семеновой ханамжаар хонирхооб, харин мүнөө таанадтай уулзажа, танай бодолы мэдэхэ зорилготойб, - гэжэ Светлана Ивановна хэлээбэ.

- Черномырдине дэмжээгүй хаатнай, Президент Россин Конституци баримталан, Гүрэнэй Дүүмые намнажархиха гү?

- Тиймэ аюул бии, бидэ, депутатууд, тэрээндэ бэлэмбди. Зүгөөр имэ шиидхэбэри абал, Ельцин, манай ханахада, Гүрэнэй Дүүмэдэ удаадахи хунгалта сонсохохгүй, харин онсо хүтэлбэрийн гурим тогтооходоо болохо. Тийгэбэл, мүнөөхил удамаршад засаг зонхилжо байха. Одоошые зоргооро, ямаршые хаалтагүй, өөрынгөөл политика ябуулаха юм.

- Федеральна суглаан Черномырдинай кандидатурые дэмжэхэдэ болохо гү?

- Магадгүй. Регионууды хүтэлбэрилэгшэдэй зариманинь Ельцинэй нүлөөтэй, тэрээнһээ дулдыдадаг. Гэбэшые олонхинь мүнөөнэй экономическа политикада дураа гутанхай. Тийгэбэл нэгэ аластгэр Черномырдине дэмжэхэнь үшөө асуудалтай тухайламжа.

Гүрэнэй политикын, экономикын имэ хохидолтой байдал хадаа федерациин эблэлдэ ехэл аюулай. Москвагай засагы зарим регионууд дуулахаа болижо байна. Жэшээлхэдэ,

Сахалинай область федеральна бюджетэ байгааалин баялигай олзо үгэхээ арсана. Мүн Татарстан бээ даанги политика ябуулхыс хэдэнэ. Красноярскын шэнэ губернатор өөрынгөө хараа бодолтой. Гүрэмнай юрэдөө нэгэ засаг доро байхаяа болижо, бутаржа, хандаржа байна.

- Гүрэнэй Дүүмэ Правительствын Түрүүлэгшын тушаалда ондоо хүнүүдые дурадхаха гэжэ ханана гү?

- Парти, хүдэлөөнүүдэй зарим түлөөлэгшэд Егор Строев Юрий Лужков хоёрой нэрэнүүдые дурдадаг. Теэд таанар Президентын зан мэдэнэ хаямта. Өөрынхээрээл байдаг. Тэрэл Черномырдинээ «түлхихэ» хаш. ханаад үгэхэдэ, Кириенкы зорюута саг зурын ноён болгоод, өөрынгөө, мүн Черномырдинай олон жэлэй нүгэлые залуушуул дээрэ тохожорхибо ха юм. Тиймэ парти ханамжанууды мэдээбэ.

- Хайн дураараа Ельцин тушаалһаа буугаа хаа, Конституциин ёһоор өөрын ямар хамгаалалтатай байхаб?

- Гүрэнэй Дүүмэ энэн тушаа тусхай хуули хаража үзэһэн юм. Зарим парти, хүдэлөөнһөө хунгагдалан

байнат?

- Буруушаалгын имэ хэмжээе арадай-патриотическа холбоон дэмжэнэ, стачкада эдбхитэйгээр хабаадажа, гүрэнэй засагаархинда ханалаа мэдүүлхэ ёһотойбди, - гэжэ С.И.Найчукова хэлээбэ.

Нэгэдэмэл пленумдэ хабаадагшад политическэ тусхай мэдүүлгэ абаад, Федеральна суглаанай түрүүлэгшэ Е.Строевто, Гүрэнэй Дүүмын түрүүлэгшэ Г.Селезневто, Россин Федерациин Президент Б.Ельциндэ, Буряад Республикын Президент Л.Потаповта, Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.Семеновто, мүн манай республикаһаа Гүрэнэй Дүүмын депутатууд С.Найчукова С.Будажапов хоёрто дуулгаба.

Тэрэ мэдүүлгэ соонь иигэжэ хэлэгдэнэ: «Росси гүрэндэ хохидолтой байдал тохёолдобо. Засагай хүндэ зэргэ унанхай. Ельцинэй политикые арад зоной в претерпел 33 миллион хүн зон үгытэйдэ тоологдоно. Ельцин хайн дураараа тушаалһаа бууха ёһотой. Иимэ эрилтэ эрид шууд табинабди!»

Николай НАМСАРАЕВ.

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

ЭРДЭМНЭЭ ҮЛҮҮ ЭРДЭНИ ҮГҮ

Улаан-Үдын, республикын багшанар манай харингаа үлөөшэ 73 проценти салингаа абахань. Манай харын салингаар багшанарай асуудалнууг булгануу шигхэгдэнэгүй. Юуб гэжэ багшанар ажалаа тогтоолоо байхадаа, гансал ажал хэжэ олоһон салингаа абахын турал бэшэ, харин ерээдүй эргэн хуралсалай түлөө тэмсэни. Иимэ зорилгынь түрэлтэй ойлгожо, тэдэнэй талам баринхай. Үнэхөөрөөшые, эргэм хуралсалда мунгэ гамналга гэшээ ехэ буруу ябадал боложо байна. «Эрдэмнээ үлүү эргэни үгэ гэнэн арадайнгаа үгэнэ» бү марталя.

ЭРЭМДЭГ ЗОН ЭСТРАДЫН ОДОДТОЙ ХАМТА

Россин инвалигуудай бүлгэмэй байгуулагданаар 10 жэлэй ойдо зорюулагдалан эрэмдэг зоной зохионо фестиваль Москва хотод байгша оной августын эхээр үнгэрөө хэн.

Энээнһээ урид Улаан-Үдэ шэлэн абалгын фестиваль эмхидхэгдэнэ юм. Бурядай аймаг бүхэнһөө тус тус фестивальда олон зон хабаадахаа ерээ хэн. Хоёр үгдэрэй туршада фестиваль үнгэржэ, хабаадагша бүхэн урмашуулагаа. Энэ хэмжээ ябуулгада арадай уран бэлигэй республиканска түбэй мэргэжэлтэ горитойхон хубия оруулан гэжэ тэмдэглэлтэй. Фестивалиин дүнгүүдээр «Преодоление» бүлгэмэй дууша бүлэг Москва хотод эрэмдэг зоной зохионо ажалтай ехэ хайнгэртэ Буряад оронойнгоо нэрэ солме хамгаалхаяа ошоо хэн.

Лариса Долина, Надежда Чепрага, Дмитрий Машков гэхэ мэтэ эстрадын одогтой хамта Бурядай түлөөлэгшээр солист Баяр Базаров болон бусад дуунуудаа гүйсэгдэнэ байна. «Росси» гэжэ концертинэ ехэ зал соо эргэнэ дуулаһан юм.

Гол түлэб өөрын мунгэ зөөрээр ошоод ерээ бэлэй. Манай засаг зургаанай эдэнэртэ туһалха арга, мунгэ олоогүй ушар энэ фестивальда хабаадагшадтай сэдхэлдэ ехэ гомдол түрүүлэ байгаа гэжэ онсолотой. Светлана ЖИГЖИТОВА.

Бү...
Убэлэй...
байхад...
С...
үргэлхэй...
морёороо...
абхынь х...
закны зар...
байгаа. «Э...
эртэ агнуу...
Ангууша...
харанхы...
харанхыга...
юм бэшэ...
тэрэ зуур...
бээ. Зүгөөр...
байдаг, а...
амта аба...
бусаные...
дуулахаа...
нэтэ хара...
Аха зэ...
эртэхэни...
ороһоор г...
онинийн...
онс мнэ...
ор...
Боро юр...
гэжэ то...
хара гүр...
дахайда...
нохойну...
борожо...
буудалан...
орожо я...
Убгэн...
гунгарба...
зула ба...
гуулин...
карагдан...
Абя...
хуряанх...
табинхай...
Энэ ү...
ам...
мар м...
агуур...
омогын...
Та...
ангууша...
үбгэнэй...
тэдэнэ...
гэдэхэ...
ангууш...
лонирх...
сулуу...
Би...
бууд...
гэжэ эр...
гээд...
ангууш...
Хүнэй...
сааша...
баабай...
дайды...
гэһэмн...
байшо...
волж...
һуултэ...
Үни са...
норга...
эрээб...
Нүх...
нэгэ ү...
михаа...
шуран...
муухай...
бидэ г...
болоо...
внээгү...
гээшэ...
хөөр...
олоор...
болон...
бууда...
панам...
олохо...
эргы...
шэрүү...
нэрэ...
Сэдэ...
ошохо...
зэбс...
нүгөө...
шинэ...
бүлэ...
ошох...
мэнэ...
хара...
Найд...
хөөр...
мэдэ...
Үг...
мори...
ошо...
наһа...
хоёр

Уран зохёолой хуудгалан

Убэлэй үдэр нара ороодүй байгаа, Сэдэн үбгэнэй буугаа үргэлэнхэй, набтархан сагаан мөрөөроо сага умбуулан ержэ ябахыень хараад, хотоной хойто захын зарим айлай зон гайхалан захын зарим айлай зон болоод байгаа. «Энэмнай юун болоод агнууришаа ербэ гээшэб? эртэ агнууришаа ербэ гээшэб? Ангууша зон хото хорёоноо харанхыгаар гаража, харанхыгаар лэ бусадга үйлэтэй юм бэшэ аал» гэлсээшые наа, тэрэ зуураа энэ ушар мартаа бээ.

Зүгөөр Сэдэнэйдэ дүтэхэн байдаг, агнуурида ябалсажа, амта абанан Намдаг ангуушанай бусаһы Найдан нүхэртөө дуулахаая хэдэн айлай хорёо нэтэ харайн гүйжэ ошобо.

Аха захатамнай агнууришаа эртэхэншые ерээ, гэртээ орохоор гаранашыегүй хэбэртэй. Нониниень дуулахаая ошогүй хэлэбэ. Эдэ хоёрнай боро юрьезнэй ангуушаа бэшэ гэжэ тоологдохо, бодоонон хара гүрөөнэ алалсаһан, бодон гахайда гаража, нохойнуудайнгаа тэдэниие борожо, боорложо байхада бууданан, нал эршүүлэй тоодо орожо ябанан нүхэдэ байгаа.

Убгэнэйдэ ороходонь, гунгарбаатай бурханайнь урда зула баряатай, тахиануудай гуулин хасар ялайдан карагдана.

Абья хоороогөө эли бодо хуряанхай, аягатай сай урдаа табинхай, амандаа гааһа зууһан Сэдэн үбгэн хууба. Хээшэшые тэдэ амаяа баридаггүй Найдан амар мэндээ мэдүүлээд, агнууришаа бусаһан олзо омогынь асуугаадыба.

Та хоёр энэ хотонойнгоо ангуушадые суглуулалгы, - гээд үбгэнэй хубүүдые эльгээхэдэ, тэдэн «Юун болоо гээшэб?» - гээд элээр, гүйдэлээрөө гаража, ангуушадаа болон юрэл хонирхоошодые гэрээр дүүрэн суглууба.

Би Хасууритын эбэрэй худал, шэбэрээр хэрмшэлхэ гэжэ эртэхэншые гараа нэм, - гээд, сугларгашадай урда ангуушан хоороогөө эхилэб. Хүнэй сэдэхэл хээшэшые хомхой, саашаал зүдхөө бээбэ, гэнтэ баабгайн мургэй дайрадажа, дайдын юумэн дайдаараа гэлмни, даншые тиймэ бэшээтэ байшоо. Эрбейн хүнгэрэгтэ холжорон гэхэдэ, тэрэмни һүүлтэй боложо, сараа үзүүлээ. Үни сагай домог дуулаһан хадаа нюрга уруумни хүйтэ даажа, энэ ерээли даа.

Нүхаад, тэрэмнай 200 жэл соо нэгэ үзэгдэдэг, үхэнэн хүнэй мяхаар хооллодог, шуһаша, шуран гээшэн аргагүй аюулай муухай амтан юм, - гэхэдэн, бидэ гансата замхажа, шэмээгүй болообди. «Ямар хизааршаа энээгүүр Морго бии болобо гээшэб?» гэнэн дүүрэн хөөрэлдоон болобо. Зариман олоороо гаража алахашые болонод, зариман нууридажа буудахашые гэлсэнэд. Элдэб наамжын эсэстэ ори гансаараа олохон баабгай халгаһан, дунда ээргын наһанай, шэрхэг үһэтэй, шэрүүн шарайтай Гарбуу гэжэ нэрэтэй ангуушан үбгэн Сэдэнэй үнэн нүхэр боложо ошохоёо хэлсэбэ. Үглоодэр буу зэбсэгтэ түгэс түхээрээд, нүгөөдэр эртэ гараха гэжэ шийдээд, зоной бүлэг бүлэгөөрөө гэрнээ гаража ошоходонь, тамхинайнь галнууд мэнэ мэнэ улайһаар хүниин харанхыда шэргэбэ. Гансал Найдан Намдаг хоёрой нюуса хөөрэлдөөн хэндэшые мэдэгдээгүй.

Үглоодэрын болоходо, моридоороо арбаад модо холо ошонхойнууд, эдирхэхэ наһандаа «эбэрээ ургаһан» хоёрто юун хашалан байхадаа.

Убгэнэйгөө мурөөр ошоод лэ, Морго гээшын модонһоо үлгэхөөр ханажа ябаа ха юм. Баабгайн мур оложо, оромын олоходоо, дахахал гэжэ нэгэн дуугаар шийдээд, шэбэр худал руу нэтээр шударбад...

Амадажа агнаха гэжэ хэнэйн толгойдол ороо юм, тунга саһан соогуур аалихан тэмгэ дабаад, толгой ороёжо ябатараа, һая гараһан ооһэдынгоо мур дээрэ баабгайн мур оложорхибод.

Эй, энэмнай маанадаа дахажа ябана бэшэ аал, моридоо дары уяад, моридойнгоо мурөөр яба, нууридажа буудахаһаа бэшэ аргагүй, - гээд, Намдаг аниргүй

ойн заха гараба. Сагаан тала нилээд үргөөр харагдажа, нохой галдагаар нууринаа бусаа һэн...

нууринайхид гал гартаа барижа, «Найданайнгаа бэе асарая» гэлсэн боложо, хорёо бусалһан арбаад эршүүл дугташаладашые, үбгэн хүнэй үгэ дуулаха баатай болоо һэн. «Дүүрэхэ юумэн дүүрээ гээшэ, амиды үлэгшыень тамалхаданайшые бодохо бэшэ, бидэл хоёрой болгоосогүйгөөр ябаа наа, бусахамнайшые мэдэгдэнгүй,» - гэжэ зоной шууяа гансата номгодхоогоод, хуули хубида сагдаануудта

Баатар ШАГЛАРОВ

МОРГО

Рассказ

ябахыень Найданаа захирба. Найдан хэды дахин мориёо татабашые, «яба» гэнэн тэмдэг гараараа харуулхадань, аргагүй саашалба. Хэлэгшэ толгойдонь моридоо уяад, моридай баабгайн дабтан мурөөр нэгэ гэдэргээ, нэгэ уруугаа харан, хүүежэ байһан халхи хүрин галгиба.

Хүбшын халхин шанга бэшэшые наа, ой модон хүүенэ. Буугаа баринхай ябажа байтарын, буугай абяан дуулахадал гээд, туула хүдөө шагтагалһандал зогсожо, зүрхэниин дээрэ дээрнээнь сохино. Дахин буушые хүрбэгүй, дуудаха, ооголхо абяаншыегүй, баабгайн бархирхашые абяангүй, сэнхэгэр дайда, сийдгэр огторгой ямаршые харюу үгэбэгүй. Аюулай агаар амиинь бүглэнхэндэл, амаяа ангайшоод, моридоо яаража ерэхэдэн, шэхээ үргэнхэйнууд, хуухиралдаад абажа байба. Яараад хүтэлхэдэн, ябахын номгүй, амаяа ангайлаад, гэдэргээ хярсайгаад, шортоо. «Юу зүгнэнэн юумэнүүдбта?» - гэжэ байжа хараһаар, угзарһаар, гараһан газартаа ерэхэдэн, тээ тэндэ нүхэрэйн малгай буу хоёрын харагдажа, улаа зуран харгы хээд ошогүй мур байба.

Найдан аюул болоһыень харахадаа, хүүгэдэ шэнги сорхисо бархирбашые, үбсүүгээ шаажа хүхирбэшые, мэдээгээ ороходоо, эндэнээ ошожо, нүхэдтөө дуулаха гэжэ шийдэбэ. Нюдэнэйн нулимса дууһаха бэшэ, унаһанин хүржэ, урда энгэрын мүйһэтүүлэн... Бусаха замдань үйлын үрин үүдэн нэгэ хаагдажа, нэгэ нээгдэжэ байхадал болоно, яба ябаһаар,

дуулаха шухала гэжэ хэлэбэ. Гэнэ тодорто ороһон гэрэй эзэдтэ ямар байтайб даа, муутай ноноһон хоёр, үглөөнэй улаан наранаар Хасууритын эбэр ошоод байбад.

Тунга саһан дээрэ дүршэлтэй хоёрой адаглан харахада, мурнуудын саһан дээрэ аржытар бэшээтэй мэтэ байжа, хажуудахи толгой дээрэ гараха гэжэ шийдэбэ. Бүлэг халхин бии боложо, шэлын модоной оройнууд найгалдажа эхилэб. Гэнтэ Гарбуугай харан гэнэнь, лаб зугаада сажанай зайда, үнөөхи һүйтын юумэ носожо байхан элихэн харагдаба. Урид хараһамнай болоо гээд, гэдэргээ харахадань, үбгэжөөл үшөөл үды, галгичал ябаба. Толгойгоо үргэхэдэн, «аалыар» гэжэ гараараа тэмдэг үгэбэ.

Та мөрөөроо тээ тэндэ араарын ошогты, моринһоо буухагүйт, одоол хэшээгты, зүгтөө аалихан абяа үгэжэ, баабгайн тархи эрьюулхэ шухала. Би һөөргэдөөд, халхинайн дороһоо маряжа буудахаб, харагдажа болохогүй, һамааруулхал хэрэгтэй, - гэжэ хэлсэн, тэрэ хоёр тарабад. Байд гэнэн хойно модо хухалжа, модо шүргөөгөөд, нилээд шагтаарлажа байтарын, хоёр удаа дээрэ дээрнээ буу хүржэ, байд гээд, нэгэ удаа наяршаба.

Зай даа, Моргые мухарюулбаш даа, бэрхэш, хубүүмни! Минии орондо нүхэдөө абажа ябаарай даа, үбгэрһэн би хубүүнэй орондо ошохол байгаа, тээд, - гээд, буурал үбгэн түгүүл дээрэ нуугаад, уйлаа һэн...

Ага тосхон.

Ухибүүдтэ зорюулагдалан зохёолнуудһаа Жан ЗИМИН

ХЭШЭЭЛ НААДАН

Нахигархан найманһаа
Хотогор хоёрые хороо,
Доходод гэнэн долоон дээрэ
Нарихан нэгые нэмээ.
Тажагар-ажагар табые
Гулдагар гурбада үхсэе.
Арбай томо арбые
Хоёр хубида хубаая.
Зааханшые алдуу гаргаа наа,
Залхуурангүй заһаабди.

Тааруу харюу гаргаа наа,
Тоогоо саашань үзэбди.
Журам дүримөө дабтажа,
Жэшээнүүдэ бодоёбди,
Арсалдангүй анхаржа,
Хэшээлнүүдэй хэбди.
Хэшээл хэжэ наадахада
Хэды нонин гээшэб даа.
Хээээ үнэн нурагшад
Болохо сагнай ерэхэб даа!

ҮНШЭН САГААН БОТОГОН

Элһэн губини һужаа соо
Үишэрөө гэдэг жаа ботогон...
Сүүбэн гури шонодо
Хүсэгдэжэ баригдаад,
«Хүүхэм, хаанабши?»
Хүүхэмни!
Хүлээ наймагаа, хубүүмни!» -
Элгэн сооһоон үгэлһөөр,
Зүрхэн сооһоон ооголһоор
Эхэн энэ дэлхэйтэй
Үүгэнэн хүүгэнэн хахасаба.
Элһэн губини тала дунда
Үишэрөөд ботогон үлөө һэн -
Огто ори гансаараа,
Онсо ганса амяараа.
«Зүгэй зүбье барихам» - гээд,
Зобооно даа ханаагаа.
«Эжэгээ бэдэржэ олохом» гээд,

һанаа даран шагнана.
Эхын абяа хүлээнэ,
Эхын захяа хүлээнэ.
Алтай дабаае дабтажа даа,
Ара таладаа үлөөбэ даа.
Эсшэһэн ботогоодой
Элһэ эсхэжэ ябана даа.
Тулиһан үншөөдэй
Талын утые дабана даа.
Яба ябаһаар ядуухай,
Зобо зобоһоор зобоодой
Хангай хүржэ ербэ даа,
Хоолтой орондо оробо даа.
Зорихондоо лэ хүрэнгүй,
Бэдэрһэн лэ олоногүй -
Эхын абяан дуулданагүй,
Эхын түһөө үзэгдэнгүй.
Хаба хүсөө абанхай
Хангай дайдые орхибо.
Губи сагаан талые
Гаталхаяа зорибо.
Гурба дэлхэйе эрьхэ
Гунан хурса бодолтой
Үшөө даяжал ябана даа,
Эхээ олохол ханаатай.
Борохон ботогон урдаханаа
Болгоожо юумэ анжаба гү?
«Эжы!» - гэжэ үгэлхэтэйн
Үлгэнэн шоно бодошобо.
Урдан тодоод нуушаба даа.
Урал амаа долёно.
Ноёо шүдөө хурсадхана,
Норохоор шоно эһэнэ.
Ботогон урдаһань ошоно,
Ботогон намтараа номшоно.
Үншэн амитанай нюдэнһөө
Уһа нёлбоһон мэлмэрнэ.
Хүгшэн шоно хүзүүнһэнь
Хөөрхөнөөр хажажа зууба даа.
«Арьятанай аманда
Орооб» - гэбэ ботогомнай.
Арьятанайшые сэдхээдэ
Амин хайра байха юм байна.
Хорото амитанайшые зүрхэндэ

Эрмэлзэнэ урагшаа
Хоёр хара нюдэнһөөнь
Халуун нулимса мэлмэрнэ,
Тобшоһон хоёр нюдэнһөөнь
Тоб-тоб нулимса дуһална.
Губи зах хизааргүй,
Губи харгы зүргэшгүй.
Тойроод элһэн гүбээнүүд,
Тойроод хоһон таланууд.
Үншэн ботогон үндыжэ
Үншэрэн хэбэртэй.
Эхын үнэр хамартань
Үзэгдэбгүй барһанда.
Дүрбэн нарихан хүл дээрэ
Дүрбээд эгсэ бодошобо.
Һонорложо шэхээрээ
Һулаханш абяа хүлээнэ.
Эхын үүгэнэ дууланагүй,
Эхын үнэр абанагүй.
«Амидыханшые амитан хадаа
Арга мурөө олохом даа»...
Хайша-яшаа хараашалаад,
Харгы-зүргэ бэдэрнэ:
Харагдаха юумэ бэшэ даа,
Үзэгдэхэ юумэ үгы даа.
«Ядаһанш сагтаа эжыгээ
Ябажа, ошожо бэдэрхэм,
Ямаршые хэсүү байгаа наань,
Яажашые оложо үзэхэм» -
Үншэн ботогон бодонол даа,
Эхын хубүүн зоринол даа.
Бүтүү зүлгөөд ябана даа,
Бүдэрөөдш, унаадшые абана даа -

Үншэршэнэн тэмээхэн
Үргэлжэнэ харгыгаа.
Элһэн ботогые эсээнэ,
Элһэн турууен элээнэ.
Үлдэнэн гураһан ботогон
Үлэ залгааа ханаашые наа,
Үзүүртэйхэншые ногоо
Үзэншэһэйгүи нюдэндөө,
Уһанайшые дуһал олоногүй,
Ууралайшые бааяхые
харанагүй,
Тулиһан ботогон замшана,
Түрһэн эхээ бэдэрнэ.
Шэхэнэйнгээ үзүүр
һонордуулна,
Нюдэнэйнгөө гал хурсадхана.
Дуудахыень дуулажа лэ
ядана,
Ооголхыень ойгожо лэ ядана.
Уйлаһаар, дуулаһаар ботогон
Унажа, бодожо ябана.
Түрһэн эхын дүрсэ
Түрэнхэй даа тархи соонь.
Энхэрэг эхын дүрсэ
Эльгэ сээжэ, зүрхэн соонь,
Золоо алдаһан ботогомнай,
Зобожо ябанан барһамнай
Алтай дайда хүрбэ даа:
Агаараарн амилжа,
Аршаан булагһаань умбана,
Амтатай ногооень үмхэнэ.
Арын ногоо хоогоор
Амта барижа хоололо.
Уһан булаг ундаарн
Ундаа ботогон харяба.
Үншэн замшан үл абаад,
Үргэлжэлбэ мур замаа.
«Шэбэд» - гэнэн абяанда
Шэхэе табина үншөөдэй,
«Набид» гэнэн абяае

Үглөөнэй манан хүнжэлөөр
Уһа голнууд хушагданхай,
Үзэхэлэн байгааһиин шэнжые
Үнэншэ тодоор зурагланхай.

Г. САМБЯЛОВАЙ фото.

БАГШЫН
БУЛАН

Россин Федерациин габьяата багша,
педагогикын эрдэмэй доктор
Дамнин Данжаевич ОШОРОВ

Футбол

«СЭЛЭНГЭ»
«ЛУЧ» - 0:4

«СЭЛЭНГЭ» Константин Кобунов, Евгений Железняк (Александр Зыков), Валерий Лыженков (Юрий Головкин), Александр Жуков, Андрей Ачкасов, Виктор Малых (Андрей Пойманов), Игорь Зыков, Валерий Стельмах, Александр Тихоньких, Николай Федькович (Алексей Петров), Тетерин (Сергей Олейниченко); «ЛУЧ» - Андрей Викторович, Сергей Сайко, Вадим Бадюк, Дмитрий Безицкий, Александр Толкачев, командын капитан Евгений Куркин (Сергей Коваленко), Сергей Новичев (Евгений Попов), Владимир Винник, Анатолий Аграфьев (Юрий Сергиенко), Роман Мельник (Евгений Молоков), Михаил Русляков (Евгений Южакон).

ҮГЫН БҮРИДЭЛДЭ НУРГАХА АРГАНУУД ТУХАЙ

Энэ темэ гурбадахи класста үзэгдөөд, дүрбэдэхидэ бэхижүүлэгдэдэг. Тус темые эхин нургуулида найнаар ойлгобол, 5-6-дахи класуудта морфологи үзэхэдэнь тунхатай байха болоно.

Гурбадахи классай программа хадаа хурагшадые түрэлхи хэлэнэйнгээ фонетикын, морфологиин, лексикын, орфографин байгуулгатай танилсуулахаар хараална. Тэрээн соо үгын бүридэл (үндэһэн, нуури, суффикс, залгалта, гараһан ба анхан нуури) гэхэн темэ гол темэнүүдэй нэгэн болоно.

Буряад хэлэнэй бэшэлгэ гол түлэб фонетико-морфологическа ёһо гурим (принцип) баримталжа байгуулагдаһан дээрэлээ олонхи үгэнүүд ямараар дууданаб, тэрэ хэбээрээ (фонетическэ принцип) бэшэгдэнэ ха юм: мал, морин, загаһан, улаан, хүбүүн г.м.

«Буряад хэлэнэй бэшэгэй олонхи дүрим зохёолгодо фонетическэ принцип гол нууринь болоно», - гэжэ Б.Б.Батоев бэшэнэ. (5-6-дахи классай хурагшадые бэшэгэй дүримдэ нургалга, Улаан-Үдэ, 1963, 28 нюурта).

Ушар тиимэхээ үгэнүүдэй бии болодог ёһые мэдэжэ абалга, үгэ сооһоо хубинуудыень илгажа нуралга, тэрэнэй удха шанар тайлбарилха шадабаритай бололго - нуралгадые зүб бэшэлгэдэ нургалгада угаа ехэ удха шаартай гээшэ.

Үгэнүүдэй гаралга ба тэрэнэй формонуудай хубилаалга хэлэлгын хубинуудые гаралгатай нягта холбоотой ха юм. Ямаршы хэлэлгын хуби соо анханшые, гараһаншые нууритай үгэнүүд ородог бшуу. Жэшэнь: гэр, ургамал, загаһашад (юум. н.); хүхэбтэр, ногообтор, таримал, намаалиг (гэм. н.); дүрбэн, табадахи (тоог.н.); тамара, ошолдо (гл.); мүнөө, зориута, мууса (нар.) г.м.

Үгэнүүдэй бии болохо ёһые үзэлгэ - нуралгадай хэлэ хүгжөөлгэтэй нягта холбоотой, ушар тиимэхээ тэдэнэй үгэ хэлые баяжуулха, ухаан бодолыень хүгжөөхэ аргауудай нэгэн болоно. Тээд нуралганарта олгуулжа нургалга - гол зорилгонуудай нэгэн болоно. Тээд нуралганар нэгэ зарим үндэһэ бэлээр олохо, нүгөө зарим үндэһэ бэрхэшээлтэйгээр олодог, юундэб гэхэдэ, үндэһэнүүд хадаа эдэб янзын түхэлтэй байдаг байна», - гэжэ профессор Ц.Ж.Цыдыпов тэмдэглэнэ. (Табадахи класста үгын бүридэл үзэлгэ, Улаан-Үдэ, 1955, 24 нюурта).

нуралгад үгын үндэһэ, суффикс ойлгожо абаад байхадаа, нэгэ үгэһөө олон үгэнүүд гаража шададаг, нэгэ суффикс олон үндэһэндэ нэмэгдэжэ болодог юм гэхэн дүрим ойлгожо абаха болоно. Иигэжэ нуралгад үгэнүүдэй грамматическа ба лексическэ удха бии

болгодог үгын хубинуудтай танилсана. «Үгын бүридэл» гэжэ темэ үзэжэ байхадаа, иимэ юумэндэ анхаралаа табиha хэрэгтэй.

Нэгэдэхээр, үгэнүүдые хубинуудта хубааж, хубинуудай үүргэ ойлгожо абалга хүнгэн бэшэ юм. Үгын лексическэ удхые ойлгожо абаагүй дээрэлээ олонхи нуралгад грамматическа разбор хэхэдэ, гансахан дүрсөөрнь үгэнүүдые хубинуудта хубаажархидаг.

Жэшэнь, малай, малшан, малтан гэжэ үгэнүүдэй үндэһэнийнь мал болоно, эдэнэр нэгэ үндэһэтэ түрэл үгэнүүд болоно бшуу. нуралгад малгай гэжэ үгые малшан гэжэ үгэтэй худхажархидаг байна.

Үшөөр тиихэдэ нуралгад хадалиг, хадуур гэхэ мэтэ үгэнүүдые нэгэ үндэһэтэй гэжэ хэлэжэрхидэг.

Иимэрхүү алдуу гаргахгүйн тула багша хамагай түрүүндэ үгын удха шанарта саг үргэлжэ анхаралаа табижа, тиимэ алдууһаа тэдэниие нэргэлжэ болоно.

Хоёрдохөөр, тогтууритай ба тогтуурингүй Н үзэгөөр хуульчлэн юумэнэй нэрэнүүд олоор ушардаг. Эдэ үгэнүүдтэ суффикснуудые нэмэхэдэ, тогтуурингүй Н үзэгын унаа, харин урдахи аялган үзэгын үлдэг бшуу. Жэшэнь, морин-моришон, таряан-таряашан, улаан-улаабтар г.м.

Иимэ үгэнүүдые разбор хэхэдэ, нуралгад үндэһэнэй хойно ороһон аялганиие үндэһэндэнь оруулдаг байна. Юундэ энэ аялган үндэһэн соо ороногүйб гэжэ нуралгад ойлгохогүй байха. Тиимэхээ багша иимэ аялгануудай ушарые олон жэшээнүүдээр харуулха ёһотой. Жэшэнь, уһан-уһадаха, зүгөөр уһые гэхэдэ -ые залгалта абахадаа, уһ гэжэ үндэһэнийнь үлэнэ. Тиимэхээ «уһа» гэшэнь энэ үгын үндэһэн бэшэ, харин «уһ» гэшэнь болоно бшуу.

Гурбадахаар, үгын бүридэлөөр анализ хэхэдэ, үгын гол лексическэ удханы үндэһэн соонь байдаг гэжэ нуралгадта ойлгуулха тон шухала.

Дүрбэдэхээр, үгын үндэһэн дээрэ суффикс нэмэхэдэ, ондоо лексическэ удха бии болошоно гэшые олон жэшээнүүд дээрэ харуулха хэрэгтэй. Жэшэнь, хонишон, адуушан, үнэсшэн үгэнүүдтэ -шан, -шон, -шэн гэжэ суффикснуудые абахада, хони, адуу, үнэс (хонин, адуун, үнэсн) гэхэн үндэһэнүүд үлэнэ, тиихэдэ -шан, -шон, -шэн суффикснууд үгэдэ шэнэ лексическэ удха оруула.

Иигэжэ үгэнүүд сооһоо суффикснуудыень оложо нуралгадаа, тэдэнэй хүсөөр лексическэ удха бии болгоходоо (багшанар, аханар, дүүнэр, худанар), нуралгад үгын бии болодог

хэлэнэй ёһо заншалые ойлгон абадаг. Ушар тиимэхээ нэгэ талаһаа олон ондоо лексическэ формонуудта суффикс нэмэжэ, шэнэ удха шанартай үгэ бии болгодоно бшуу: залуушуул, түрүүшүүл багашуул, нүгөө талаһаа, нэгэ үндэһэндэ олон суффикснуудые нэмэжэ, түрэл үгэнүүдые бии болгохо шадабаритай болоно: загаһан, загаһалиг, загаһашан г.м.

Үзэжэ байһан дүримөө зүбөөр, тодоор ойлгуулха гэшэ хүнгэн ажал бэшэ, гэхэтэй хамта, бата бэхээр хадуун абхуулхань буришые бэрхэтэй байдаг. Тиимэхээ үзэхэнөө бэхижүүлгын упражнени хэлгэдэ багша тон ехээр ханалаа табиha болоно. Үзэхэнөө бэхижүүлгын хүдэлмэри нуралгадта ойлгосотой, хүнгэн упражнениһээ эхилээд, саашадаа орошоог болгодохо ёһотой. Дээрэ хэлэгдэхэн эрилтэнүүдые бэлүүлхэ зорилготойгоор жэшээтэ упражнениүүд дорой үгтэнэ.

1. Хүсэд үндэһэтэй үгэнүүд: мал-шан, нура-гша, эрдэм-тэн, хада-лан г.м.

2. Тогтуурингүй -Н хашалган үзэгөө гэхэн үндэһэтэй үгэнүүд: хони(н)-шон, улаа(н)-бтар, нара(н)-та, мүнгэ(н)-тэ г.м.

3. Түргэн аялганаа гэхэн үндэһэтэй үгэнүүд: нэр(э)-лэ, хүдэл(э)-мэри, шэр(э)-дэ г.м.

4. Түрэл үгэнүүдэй үндэһэ олоод, тэрэн доогуурнь зураха:

тугалшан,	загаһашан,	моришон,
хэрмэлшэн,		
аханар,	дүүнэр,	багшанар,
эгшэнэр,		
таримал,	будамал,	зурамал,
бэшэмэл		
хүхэбтэр,	ногообтор,	харабтар,
сагаабтар		

5. Багша түрүүн самбарта бэшэхэ, хүдэлээрнь ади үндэһэтэй үгэнүүдые эдэн сооһоо түүжэ абаад, дээрэлээнь доошонь нуралганууд бэшэхэ даабари үгэхэ.

Жэшэнь: ажал, ажалла, ажалшан, ажаллагша.

Ажал, тари, таряан, түрүү, үбһэн, таримал, ажалшан, тарилга, үбһэлиг, түрүүлбэ, харагшан, түрүүлэгшэ, таряашан, ажаллагша, үбһэншүү, түрүүлээшэн, таригша, үбһэшэн, тарилсаба.

6. Багшын уншажа үгэхэдэ, нэгэ үндэһэтэ үгэнүүдые түүжэ бэшэхэ.

Зундаа бидэ лагерьта байгаабди. Лагериин байдал ехэ зохид байба. Лагерьта ехээн саад бии нэн. Тэрэ саадые үбгэн саадшан харууһалдаг нэн. Тэрэ хадаа саадай эдэб сээсэгүүдые мэдэдэг. Энэ жэлдэ тэрэ саадшан олон сээсэгүүдые тариһан байба. Бидэ саадтаа дуратай нэмди.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Бадма ЦЫРЕМПИЛОВ

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А.Л. АНГАРХАЕВ

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М.Ж.БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г.Х.ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В.ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Д.Д.СУНДАРОН, таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш.ХУБИТУЕВ, А.Д.ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 1 хуудан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэһэг 3.350 (хамта 20.000). Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорайнь телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ № 8413.

Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусалгата секретариин - 21-50-52, секретариин - 21-50-52, таһагууд: экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соелой, түүхын болон залуушуулай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэл болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорнүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентнүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй-21-66-76, корпунктын - 21-34-05.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлгые хазагайрууһан ушарта авторнуудынь харюусалгатай. Редакциин ханамжа авторайхитай ади бэшэ байжа магад.